

УДК 330.59

Н.І.БЕРЕЖНА, канд. екон. наук
Харківський державний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Вирішення практичних проблем підвищення якості життя людей в Україні вимагає теоретичної розробки категорій "якість життя", "рівень життя", а також показників виміру рівня життя населення.

Реформування в Україні соціально-економічних відносин передбачає не тільки утворення ринку, а й одночасне створення соціально орієнтованої ринкової економіки. Тим більше, що за роки існування незалежної України значно зменшився як економічний потенціал країни, так і життєвий рівень населення. Достатньо навести кілька цифр. Валовий внутрішній продукт скоротився на 53,2%, обсяги промислової продукції – на 48,9%, сільського господарства – на 51,5%, реальна заробітна плата зменшилась в 3,52 раза, виплати пенсій – у 4 рази [1, с.5]. За останні два роки економіка країни мала шестипроцентні середньорічні темпи зростання, але наблизилася до рівня лише 1995 р. Навіть при збереженні таких темпів і в майбутньому країна досягне рівня 1990 р. тільки через 13 років!

Ось чому поглиблене знання категорії "рівень життя", її місця серед інших категорій, показників виміру має не тільки теоретичне, а й велике практичне значення для розвитку України.

Категорія "рівень життя" являє собою соціально-економічне поняття зі складною внутрішньою структурою. Визначимо сутність категорії "рівень життя" і її взаємодію з такими категоріями соціально-економічної системи, як "якість життя", "добробут", "умови життя" тощо.

Категорія "рівень життя" виражається сукупністю відносин та умов, що визначають працю, побут та інтелектуально-культурний розвиток людей. "Рівень життя", характеризуючи досягнутий ступінь задоволення різноманітних потреб населення, не тільки фізичних, а й соціальних, інтелектуальних, духовних, має як кількісну, так і якісну оцінку. Якісну оцінку рівня життя людей визначає поняття "якість життя", яка має свої показники, але не завжди є можливість дати їм кількісну характеристику. Так, зменшення кількості людей, які припадають на одного лікаря, може свідчити про покращення рівня життя, але ці цифри не дають змоги оцінити якість надаваних послуг або змогу користуватися послугами лікарів різним верствам населення. Ще приклад. Зменшення звернень до лікарів може бути результатом покращення здоров'я людей або відсутністю коштів, потрібних для ліку-

вання.

Характеристику рівня якості життя найбільш повно виражають такі показники життєвого рівня, як стан здоров'я, тривалість життя, освітньо-кваліфікаційний потенціал людини, рівень культурно-інтелектуального та громадянського розвитку особи.

Розглянемо характер взаємозв'язку таких категорій, як "рівень життя" і "добробут". Категорія "рівень життя" за своїм статусом є більш загальним поняттям, ніж добробут. Як провідна характеристика існування населення категорія "рівень життя" може вважатись станом "добробуту" лише тоді, коли його параметри досягають таких кількісних і якісних рівневих значень, які відповідають стандартам життя, що вкладаються у зміст цього поняття. Цілком логічно, що категорія "рівень життя" за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж "добробут", оскільки, крім останнього, може включати до свого складу і його протилежності – такі прояви життя людини, як "малозабезпеченість", "бідність". Крім цього, категорія добробуту в більшій мірі стосується споживання матеріальних благ.

Під поняттям "умови життя", можливо, слід розуміти безпосередньо пов'язані з характеристикою життєвого рівня об'єктивні обставини, що впливають на життєдіяльність населення. До них можуть бути віднесені: зайнятість і характер її організації; рівень оплати праці; організаційно-економічні форми соціального захисту окремих верств населення; характер житлових умов; стан соціально-комунальної інфраструктури; екологічне середовище тощо.

"Рівень життя" – категорія відносна, оскільки залежить не тільки від рівня реальних доходів і обсягів фактичного споживання населенням матеріальних і духовних благ та послуг, а й від рівня розвиненості в суспільстві самих потреб у різноманітних життєвих благах. Останні визначаються як об'єктивно існуючим фактором – рівнем розвитку продуктивних сил країни, так і суб'єктивним – впливом суспільства, громадськості, культури. На даному етапі розвитку, на нашу думку, дуже важливим є суб'єктивний фактор.

Як і будь-яка інша сфера соціально-економічних відносин, категорія "рівень життя" формується і змінюється під впливом економічних тенденцій та закономірностей.

"Рівень життя" – багаторівнева категорія, оскільки в її структурі можна виділити життєвий рівень населення країни, рівень життя певних суспільних класів, соціальних груп або окремих верств населення, рівень життя конкретно взятої особи чи сім'ї.

Категорія "рівень життя" досить суперечлива. З одного боку, ступінь задоволення потреб в одних людей залежить від доходу, а в ін-

ших – від наявності й розвинутості самих потреб. Тому людина з розвинутими потребами, але низькими доходами, не зможе задовольнити свої потреби. Людина з високим доходом, але з низькими потребами, може почуватися задоволеною, хоч при цьому не задовольняє культурних, духовних, громадських потреб, яких в неї просто немає.

Оскільки прояви життєдіяльності людей і їх потреби характеризуються різноманітністю та різноплановістю, то неможливо виділити один універсальний показник для повної оцінки життєвого рівня населення. Для цього необхідна сукупна система характеристик, показників і параметрів, що у своїй єдності спроможні відобразити стан задоволення суспільних потреб за їх окремими видами, а також умови формування та розподілу матеріальних, духовних благ і послуг в країні.

Найбільш повно систему цих показників можна представити п'ятьма основними групами.

До першої групи належать інтегральні показники, що відтворюють досягнутий рівень реальних доходів і майнової забезпеченості населення. Вони показують номінальні й середні реальні доходи населення країни в цілому і основних соціальних груп, сукупні доходи на одну особу або на одного члена сім'ї; середній рівень заробітної плати; величину національного доходу або валового внутрішнього продукту, що припадає на душу населення.

До другої групи належать показники споживання матеріальних благ, культурних і побутових послуг усіма верствами населення країни: це обсяги споживання найважливіших продовольчих товарів; рівень забезпеченості задоволення потреб у предметах одягу й взуття; обсяги споживання найважливіших предметів культурно-побутового призначення, санітарії та товарів довгострокового користування; рівень побутового обслуговування населення; стан забезпечення послугами торгівлі, громадського харчування; рівень транспортного обслуговування і зв'язку; забезпеченість житловою площею.

Третя група показників розкриває соціально-економічні чинники, що характеризують рівень забезпечення працюючих належними умовами, які необхідні їм у виробничому процесі. До цих показників належать: рівень зайнятості населення; тривалість робочого тижня, робочого дня і часу відпочинку; характеристики рівня продуктивності й інтенсивності праці; стан охорони праці і рівень техніки безпеки; надійність системи соціального страхування та рівень гарантованого соціального забезпечення працюючих; стан технічного оснащення виробництва.

До четвертої групи мають включатися показники, що характеризують стан задоволення потреб людини у сферах фізичного, духов-

ного й соціального розвитку. До показників цієї групи можна віднести: умови і якісний рівень медичного обслуговування населення; рівень забезпеченості потреб населення у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення загального якісного рівня освіти населення.

До п'ятої групи входять показники, що визначають такі якісні характеристики життєвого рівня населення, як стан здоров'я і середня тривалість життя населення в цілому та його статеві-вікових груп; тривалість активного трудового довголіття; динаміка зростання та абсолютна величина вільного часу і характеристики можливості його раціонального використання; рівень суспільно-політичної активності населення.

Наступним кроком дослідження категорії «рівень життя» повинен бути аналіз того, як теоретичні положення втілені в конкретні реалії перехідної економіки. У межах даного дослідження тільки підкреслимо актуальність та необхідність підвищення рівня життя населення України. На початку ХХІ ст. наше суспільство має таку структуру: 3% – багатії, 26% – бідні, 21% – середній клас, а майже 50% населення балансує між середніми прибутками та бідністю [2, с.4].

1.Лукинов І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України // Економіка України. – 2001. – №6. – С.4-9.

2.Середній клас як насуцна необхідність // Праця і зарплата. – 2002. – №6. – С.4.
Отримано 06.09.2002

ББК 65.9 (2) 441

В.М.ПРАСОЛ

Харківська державна академія міського господарства

О.Є.ПРАСОЛІ

Харківський державний економічний університет

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Доводиться необхідність діагностики внутрішніх можливостей системи. Розглядається ефективний механізм управління житловою сферою з урахуванням особливостей останньої. Наведено сучасні напрямки розробки стратегії управління житловим господарством.

Стратегічне управління – найважливіший вид управлінського процесу в соціально-економічній сфері. Сутність стратегічного управління полягає у визначенні пріоритетної сфери господарської діяльності з урахуванням чинників зовнішнього середовища і ресурсів. При застосуванні до житлового господарства стратегія управління повинна бути орієнтована на соціальні установки, а також обов'язково включати економічні аспекти функціонування підприємств і організацій.